

Vzdělávání v této vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků tím, že vede žáky k: poznávání zdraví jako nejdůležitější životní hodnoty, pochopení zdraví jako vyváženého stavu tělesné [13], duševní i sociální pohody a k vnímání radostných prožitků z činností podpořených pohybem, příjemným prostředím a atmosférou příznivých vztahů, poznávání člověka jako biologického jedince závislého v jednotlivých etapách života na způsobu vlastního jednání a rozhodování, na úrovni mezilidských vztahů i na kvalitě prostředí [14], získávání základní orientace v názorech na to, co je zdravé a co může zdraví prospět, i na to, co zdraví ohrožuje a poškozuje, využívání osvojených preventivních postupů pro ovlivňování zdraví v denním režimu [15], k upevňování způsobů rozhodování i jednání v souladu s aktivní podporou zdraví v každé životní situaci i k poznávání a využívání míst souvisejících s preventivní ochranou zdraví, propojování zdraví i zdravých mezilidských vztahů se základními etickými a morálními postoji, s volním úsilím atd., chápání zdatnosti, dobrého fyzického vzhledu i duševní pohody jako významného předpokladu pro výběr partnera i profesní dráhy [16], pro uplatnění ve společnosti atd., aktivnímu zapojování do činností podporujících zdraví a do propagace zdravotně prospěšných činností ve škole i v obci.

LITERATURA

1. AMIS, J. *Sport, stát, společnost*. 1. vyd. Praha: FTVS UK, 2000. s. 20-30.
2. MACHOVÁ, J. a kol. *Výchova ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. s. 15-78.
3. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 78-123.
4. NEKOLA, J. *Prevence dopingu ve sportu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, FTVS, 2007. s. 5-68.
5. NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 4-78.
6. NEŠPOR, K. *Pohybová cvičení a jóga v prevenci a léčbě závislosti*. Čes. slov. Psychiat., 2005, roč. 101, č. 5. s. 268-270.
7. NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 44-78.
8. PYŠNÝ, L. *Doping, zdraví, výkon*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. s. 45-86.
9. PYŠNÝ, L. *Doping, rizika zneužití*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 45-58.
10. SARIKAYA, H., PETERS, CH., SCHULZ, T. *Biomedical side Effects of Doping*. Munich: International Symposium, October 21, 2006. s. 78-99.
11. SCHREIBER, D. *Uzdravení bez léků*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 58-45.
12. SLEPIČKA, P., HOŠEK, V., HÁTLOVÁ, B. *Psychologie sportu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. s. 87-97.
13. SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. s. 58-102.
14. TOMLINSON, J. *Globalization and Culture*. Cambridge: Polity Press, 1999. s. 15-58.
15. VANDERPLASSCHEN, W., DE MAEYER, J. *Případová práce*. (case management) s uživateli drog v praxi – co se za nimi skrývá? Adiktologie, 2007, roč. 7, č. 4. s. 497-498.
16. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Grada: 2008. s. 54-78.

Л.Т.ШЕВЧУК, Я.В.ШЕВЧУК

СМЕРТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ У ТРАНСПОРТНИХ НЕЩАСНИХ ВИПАДКАХ: ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ, ЗАХОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Розглядаються територіальні та інші особливості смертності населення України у транспортних нещасних випадках. Аналізуються нормативно-правові акти забезпечення безпеки дорожнього руху. Пропонуються заходи попередження смертності від транспортних нещасних випадків.

Ключові слова: смертність, населення, транспортні випадки, безпека дорожнього руху.

Рассматриваются территориальные и другие особенности смертности населения Украины в транспортных несчастных случаях. Анализируются нормативно-

правовые акты обеспечения безопасности дорожного движения. Предлагаются мероприятия предупреждения смертности от транспортных несчастных случаев.

Ключевые слова: смертность, населения, транспортные происшествия, безопасность дорожного движения.

The territorial and other features of death rate of population of Ukraine in transport accidents are examined. The normative-legal acts of providing of safety of travelling motion are analysed. The measures of warning of death rate from transport accidents are offered.

Key words: death rate, population, transport cases, safety of travelling motion.

Актуальність теми. В Україні розвинений потужний транспортний комплекс. Він є важливою складовою національної економіки України. Без належного розвитку цього комплексу неможливо забезпечити обороноздатність країни. Разом з тим, характеристика всіх видів транспорту та структури рухомого складу за цими видами дозволяє зробити висновок про те, що всі вони не відповідають сучасним вимогам. Рівень зносу рухомого складу становить близько 80%. Все це є великою загрозою для життя і здоров'я працівників транспорту, пасажирів і пересічних мешканців – пішоходів. В країні високий рівень смертності від транспортних нещасних випадків. Ці випадки важливо оцінити, щоб зрозуміти їх особливості та намітити заходи попередження смертності. Це засвідчує, що важливим стратегічним завданням розвитку транспорту України є підвищення рівня безпеки його функціонування. Саме аналізу зазначених проблем і присвячена ця стаття, яка, безумовно, є актуальною і своєчасною.

Виклад основного матеріалу. Як зазначають Швець П.А. і Ярош О.М., згідно з офіційними статистичними даними оновлення основного капіталу галузі – «транспорт» відбувалося на рівні 4,5-8 млрд. грн. щорічно за період 2000-2008 р. Але, необхідні обсяги фінансування на розвиток транспортного комплексу України на період до 2010 р. оцінюються у 19,3 млрд. дол. США, у тому числі у транспортну інфраструктуру - 11,56 млрд. дол. та в рухомий склад - 7,74 млрд. дол. США [3]. Це є підтвердженням не тільки збереження високого зносу транспортних засобів у перспективі, але й зростанням небезпеки для життя людей в результаті експлуатації вітчизняного транспортного комплексу, яка загострюється і в зв'язку з низькою культурою перевізників, пасажирів і пішоходів.

У 2008 році основними причинами дорожньо-транспортних пригод (ДТП) ставали:

- перевищення встановленої швидкості руху - 2487 ДТП із постраждалими, внаслідок яких загинуло 491 та травмовано 31 18 осіб;
- перевищення безпечної швидкості руху - 13230 ДТП із постраждалими, внаслідок яких загинуло 2551 та травмовано 16802 особи;
- порушення правил перевезення пасажирів - 171 ДТП із постраждалими, внаслідок яких загинуло 15 та травмовано 210 осіб;
- порушення правил проїзду пішохідних переходів - 1628 ДТП із постраждалими, внаслідок яких загинуло 159 та травмовано 1642 особи;
- порушення правил проїзду залізничних переїздів - 52 ДТП із постраждалими, внаслідок яких загинуло 34 та травмовано 60 осіб;
- виїзд на смугу зустрічного руху - 3433 ДТП із постраждалими, внаслідок яких загинуло 986 та травмовано 5731 особу;
- порушення правил обгону - 961 ДТП із постраждалими, внаслідок яких загинуло 202 та травмовано 1510 осіб;
- перехід дороги у невстановленому місці - 3703 ДТП із постраждалими, внаслідок яких загинуло 736 та травмовано 3177 осіб.

Унаслідок керування транспортними засобами у стані сп'яніння скоєно 7083 автопригоди (-27,6 % порівняно з 2007 роком), у тому числі 2713 - із постраждалими (-7,8%) [1].

Чи не найгострішим фактором виникнення ДТП є бездоріжжя. Упродовж 2008 року найбільш аварійно небезпечними були міжнародні автодороги:

- М-03 Київ-Харків-Довжанський - 607 ДТП із постраждалими;
- М-06 Київ-Чоп - 590;
- М-18 Харків-Сімферополь-Алушта-Ялта - 548;
- М-05 Київ-Одеса - 415;
- М-04 Знам'янка-Луганськ-Ізварине - 401;
- Н-08 Бориспіль-Дніпропетровськ - Запоріжжя - 233.

Правда, відрадним фактом є те, що у 2008 р. ситуація дещо поліпшилася порівняно з 2007 р.: відбулося зменшення кількості аварійних подій практично на всіх видах транспорту. При цьому, зменшилася кількість дорожньо-транспортних пригод з вини водіїв автобусів на 23,7%, загиблих та травмованих у них, відповідно, на 36,4% і 18,9%. Кількість дорожньо-транспортних пригод з вини водіїв вантажних автомобілів зменшилась на 4,2 %, а кількість загиблих - на 11,9%. Кількість ДТП на 100 ліцензованих автомобілів зменшилася на 40%.

Згідно з даними Держкомстату України, у 2007 році на залізничному транспорті було допущено 3 катастрофи та 3 аварії, а у 2008 році не сталося жодної. Кількість аварійних ситуацій під час перевезення небезпечних вантажів зменшилася на 6,6 % і становила 85 випадків проти 91 у 2007 році, при цьому, втрачено вантажів на 66,9 тонни менше.

У 2008 році на автошляхах держави майже кожні 10 хвилин траплялася ДТП з потерпілими, практично через кожні 1 год. 10 хвилин в автопригодах гинула людина. У середньому за добу в автопригодах гинула 21 особа та зазнавали тілесних ушкоджень 173 учасники дорожнього руху [2].

Зазначимо, що частка померлих у транспортних нещасних випадках від померлих від зовнішніх причин у побуті у 2008-2009 рр. була доволі високою: 13-15% всього, стільки ж – у міській місцевості і 11-20% - у сільській місцевості (табл.1)

Таблиця 1

Смертність населення від зовнішніх причин у побуті у 2008, 2009 роках (за причинами смерті та типами місцевості) (осіб)

Смертність населення від зовнішніх причин у побуті у 2008, 2009 роках (за причинами смерті та типами місцевості) (осіб)	Міські поселення та сільська місцевість		Міські поселення		Сільська місцевість	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Всього померло від зовнішніх причин	60516	47782	37431	29375	18407	23085
у тому числі						
- пішоходи, потерпілі внаслідок транспорт-ного нещасного ви-падку	3791	2521	2376	1587	1415	934
- особи, що знаходи-лись у легковому ав-томобілі, потерпілі внаслідок транспорт- ного нещасного ви-падку	3000	2127	2016	1487	984	640
- від інших транспор-тних нещасних випад-ків	2643	1801	1390	865	1253	936
Всього померло у транспортних нещасних випадках	9434	6449	5782	3939	3652	2510
Частка померлих у транспортних нещасних випадках від померлих від зовні-ніх причин у побуті (%)	15,6	13,5	15,4	13,4	19,8	10,9

Ця частка суттєво диференціювалася по регіонах: від 9,4% у Миколаївській області – до 72,7 % у Вінницькій області, що пояснюється низкою внутрішньо-регіональних факторів (табл.2).

Велику роль у зменшенні смертності населення у транспортних пригодах відіграв розвиток нормативно-правового поля протягом останніх років. Так, у 2008 року прийнято Закони України: «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці 1979 року № 153 про тривалість робочого часу та періоди відпочинку на дорожньому транспорті»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху», яким внесено зміни до Закону України «Про автомобільний транспорт», насамперед, до статей, що стосуються діяльності автомобільного перевізника на внутрішніх перевезеннях пасажирів і перевезенні пасажирів на договірних умовах.

Таблиця 2

Розподіл померлих від зовнішніх причин у побуті за окремими причинами смерті та регіонами у 2009 році* (осіб)

	Всього померло від зовнішніх причин	Пішоходи, потерпілі внаслідок транспортного нещасного випадку	Особи, що знаходились у легковому автомобілі, потерпілі внаслідок транспортного нещасного випадку	Від інших транспортних нещасних випадків	Всього померло від транспортних нещасних випадків	Частка померлих від транспортних нещасних випадків від померлих від зовнішніх причин у побуті (%)
Україна	47782	2521	2127	1801	6449	13,5
Автономна Республіка Крим	2148	137	113	75		
області						
Вінницька	1709	103	74	66	1243	72,7
Волинська	952	69	52	67	188	19,7
Дніпропетровська	4021	211	156	123	490	12,2
Донецька	5395	291	174	157	622	11,5
Житомирська	1553	106	80	69	255	16,4
Закарпатська	1014	44	67	70	181	17,9
Запорізька	1954	114	97	56	267	13,7
Івано-Франківська	878	43	54	44	141	16,1
Київська	1951	144	129	158	431	22,1
Кіровоградська	1499	47	56	50	153	10,2
Луганська	2757	96	92	84	272	9,9
Львівська	1664	140	80	71	291	17,5
Миколаївська	1368	45	37	46	128	9,4
Одеська	2817	150	114	94	358	12,7
Полтавська	1928	91	75	78	244	12,7
Рівненська	936	62	50	60	172	18,4
Сумська	1544	46	43	62	151	9,8
Тернопільська	695	27	36	28	91	13,1
Харківська	2805	128	133	65	326	11,6
Херсонська	1347	67	56	53	176	13,1
Хмельницька	1237	53	70	37	160	12,9
Черкаська	1371	69	56	47	172	12,5
Чернівецька	669	28	33	32	93	13,9
Чернігівська	1549	62	58	78	198	12,8
м. Київ	1586	111	132	26	269	16,9
м. Севастополь	435	37	10	5	52	11,9

* Джерело: [2].

Відповідно до вимог Указу Президента України від 20 листопада 2007 року №1121/2007 «Про невідкладні заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху» розроблено та затверджено накази Мінтрансв'язку та реалізуються заходи щодо забезпечення безпеки автомобільних перевезень та збереження життя і здоров'я людей. Внесено ряд змін до спільного наказу Мінтрансв'язку та МВС від 25.05.2007 № 450/167 стосовно затвердження Основних вимог щодо забезпечення безпечного перевезення пасажирів під час здійснення нерегулярних пасажирських перевезень, а також Правил надання послуг пасажирським автомобільним транспортом. Введено в дію Порядок перевірки технічного стану транспортних засобів автомобільними перевізниками, а також Порядок проведення інструктажів та стажування водіїв колісних транспортних засобів (накази Мінтрансв'язку від 05.08.2008 №№ 974, 975, зареєстровані в Мін'юсті). У 2008 році розпочато реалізацію проекту Твіннінг «Сприяння підвищенню безпеки пасажирських та вантажних перевезень автомобільним транспортом в Україні», що дасть змогу покращити безпеку дорожнього руху в Україні, гармонізувати законодавство та процедури, удосконалити механізм правозастосування та контролю, забезпечити підготовку удосконаленої системи санкцій та процедур стягнення штрафів, інституційних рамок підсилення впливу Координаційної ради з питань безпеки дорожнього руху, а також удосконалити бази даних з ДТП, розробити процедуру розслідування обставин та причин ДТП, їх оцінки та аналізу [1].

Разом з тим не всі нормативно-правові акти виконуються, що вимагає здійснення моніторингу функціонування транспортного комплексу в умовах нормативно-правового поля України. Ці нормативно-правові акти мають бути узгоджені з політикою Міністерства транспорту та зв'язку України і з стратегічною документацією, якою воно керується при виконанні своїх функцій. Так, у 2008 році Міністерством транспорту та зв'язку України розроблено концептуальні засади політики в сфері безпеки на транспорті, які є важливим доповненням до сучасної нормативно-правової бази, пов'язаної із функціонуванням транспорту.

Як зазначається у Національній доповіді про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2008 році, новим підходом забезпечення безпеки руху є наукові розробки Державного дорожнього науково-дослідного інституту ім. М.П.Шульгіна, який упродовж 15 років разом із представниками обласних підрозділів ДАІ МВС та служб автомобільних доріг в областях виявляє місця концентрації ДТП та розробляє заходи щодо їх ліквідації.

В результаті в країні дещо поліпшилася ситуація на транспорті. Так, відповідно до Програми впровадження технічних засобів безпеки руху на залізницях України у 2008-2012 роках, протягом 2008 року було впроваджено засобів по 61 заходу на суму 353,369 млн. грн. Але, кардинальне поліпшення можливе при реалізації оновлення основних засобів вітчизняного транспортного комплексу та впровадженні низки інших заходів.

Висновки. Зменшення смертності населення від транспортних пригод вимагає реалізації низки заходів, спрямованих на зменшення ризику такої смертності. Ряд заходів обґрунтовано в програмах, нормативно-правових актах, проектній документації. Але, через фінансово-економічну кризу вони слабо реалізуються в Україні. Отже, важливо активізувати реалізацію загальних антикризових заходів, які дозволять активізувати розвиток національної економіки загалом, і спеціальних заходів, спрямованих на регенерацію і модернізацію транспортного комплексу зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2008 році. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.mns.gov.ua/content/annual_report_2008.html
2. Смертність населення від зовнішніх причин у побуті у 2009 році: Експрес випуск № 41 від 22.02.2010. - К.: Держкомстат України, 2010. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Швець П.А., Ярош О.М. Розвиток транспортного комплексу України в умовах сучасних інтеграційних процесів. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ekuzt.detut.edu.ua/sekcziya-1/65--rozvitok-transportnogo-kompleksu-ukrani-v-umovax-suchasnix-ntegracijnix-proczesv.htm>